

Nguá»“n gá»‘c loÃ i Yá°¿n ?

Ã•Ã°ng gÃ°p cá»§a Webmaster
05/03/2008
Cá°-p nhá°-t 22/03/2008

Yá°¿n làm tá»• mà không Ä°á°ng á»ÿ

Ong làm má°-t mà chá°ng Ä°á°ng Ä°fn
Nguá»“n gá»‘c loài yá°¿n

Trong các thá»©c Ä°fn hiá°¿m và quý cá»§a Viá»...n Ä°ông tá» « hàng trÃ°fm nÃ°fm nay, yá°¿n sào Ä°á»©ng hàng Ä°á°S bát trôn : yá°¿n sào (tá»• chim yá°¿n), há°£i sâm (sâm biá»fn), bào ngÆ° (nhím biá»fn), hầu xì (sò huyá°¿t), lá»™c cân (gân cá»-u khá»ng (hầu chín lá»—), tê bì (da tê giác), hùng chÆ°á»ÿng (tay gá°¥u). Sách Thá°Sn nông bá°£n thá°£o kinh kê nó trong sá»‘ ba Ä°á°c sá°£n ná»•i tiá°¿ng : trá°Sm hÆ°Æ°ng, tê giác, yá°¿n sào. Vì sá»‘ng á»ÿ hang Ä°á»™ng các Ä°á°£o ngoài biá»fn nên chim yá°¿n còn Ä°Æ°á»£c gá»•i há°£i yá°¿n, chim biá»fn hay chim én biá»fn. Nó cÃ°ng còn mang tên Viá»†t yá°¿n (chim yá°¿n Ä°á°†t Viá»†t), Nam yá°¿n (chim yá°¿n miá»•n Nam), Há»“ yá°¿n (chim yá°¿n xá»© Há»“). Sách Ä°á°ji Nam nhá°†t thá»‘ng chí dá°«n Bá°£n thá°£o cÆ°Æ°ng má»¥c Ä°Æ°a tên á°†t Ä°iá»fu (vì Ä°Æ°á»•ng bay cá»§a chim), huyá»•n Ä°iá»fu (vì màu sá°c cá»§a lông), chí Ä°iá»fu, ý nhi, du ba, thiên ná»oa (3). Ngoài ra có nhá»ng tên ít Ä°Æ°á»£c dùng : yá°¿n oa, yá°¿n thái, quan yá°¿n, kim ty yá°¿n, gá»£i ý nhá°†t là du hà Ä°u Ä°iá»fu (chim bay trên sông nÆ°á»c) (Ä°TL). NgÆ°á»•i Anh có nhá»ng tên enso, swiftlet, có khi swallow (chim én) và ngÆ°á»•i Pháp salangane, má»™t danh tá» « thông dá»¥ng á»ÿ Manille (1). ChÆ°a thá°¥y chim nào có nhía»•u tên nÆ° thá°¿. á»ž Hang Trá»‘ng hòn Ngoá°ji thuá»™c tá»%nh Khánh Hòa có bài thÆ° khá°c trên vách Ä°á : …Dá»ch tâm sào dá»ng tá»- Má»1 phú kiá»†n nhân sinh. nghÃ°a là rút ruá»™t nuôi con làm tá»•, vá»«a làm cho con ngÆ°á»•i khá»e má°nh vá»«a làm Ä°ep non s (18). Không phá°£i tinh cá»• mà vua Minh Má°ng cho chá°m hình chim yá°¿n, tá»• yá°¿n và hai chá» yá°¿n oa vào Tuyên Ä°á»%nh trong Ä°á°ji ná»™i Huá°¿, tÆ°á»£ng trÆ°ng cho má»™t sá°£n phá°©m cá»§a Ä°á°†t nÆ°á»c, má»™t tá°¥m gÆ°Æ°ng cho dân gian. Chim yá°¿n - á°£nh Hoàng Duy, TTO Khá°p miá»•n Ä°ông Nam Á, chim y rác trong hang á»ÿ nhá»ng há°£i Ä°á°£o tá» « Trung Hoa qua Viá»†t Nam xuá»ng Nam DÆ°Æ°ng, Phi Luá°t Tân. á»ž nÆ°á»c ta, ngoài vài Ä°á°£o á»ÿ Thanh Hóa (Hòn Mê), Quá°£ng Bình (Hòn La, Vũng Chùa), chim sá»ng nhía»•u nhá°†t suá»t bá»• biá»fn tá» « Quá°£ng Nam (Cù lao Chàm), Quá°£ng Ngãi (MÃ°i Sa Huá»³nh), Bình Ä°á»nh (hòn Ông CÃ°fn, bán Ä°á°£o PhÆ°á»c Mai, Cù lao Ré), Khánh Hòa (nhá»ng hòn Ä°ôi, Há»‘, Ä°un, Tre, Mun, Ngá»•c, Ná»™i, Ngoá°ji, Nhàn, Chà L qua Cù lao Thu (ngoài khÆ°ji Thuá°-n Há°£i), hòn Bông Lau, hòn Côn SÆ°jn, Ä°á°¿n Kiên Giang (các hòn Nhá°jn, Rái, Thá»• Chu, Nam Du, An Thái). Nhá»ng hang có tiá°¿ng nhá°†t là Hang Khô (ThÆ°Æ°ng Ä°á°£o), Hang Cá°£ (Thiên Ä°á°£o), Hang Tây (Tây Ä°á°£o), Hang Vò vá»• (Ca Ä°á°£o) (1). á»ž nhá»ng nÆ°ji chim yá°¿n có nhía»•u thì ngÆ°á»•i ta lá°¥y tên chim Ä°á°t cho chá»— Ä°ó nÆ° núi MÃ°i Yá°¿n là núi bán Ä°á°£o PhÆ°á»c Mai, Yá°¿n DÆ° là MÃ°i cá»§a NhÃ° DÆ° tá»©c hòn dãy Cù lao Chàm,… và gá°£n Há»™i An có má»™t làng mang tên Yá°¿n Xã hay Làng Én. Hòn Tre thá°-t ra là má»™t quá°£n Ä°á°£o gá»“m có 11 hòn, nÆ°ji cá»ng hiá°¿n má»—i nÃ°fm hÆ°jn hai tá°¥n yá°¿n sào, nghÃ°a là hÆ°jn 80% tá»ng sá°£ IÆ°á»£ng toàn quá»‘c. Công ty Yá°¿n sào Khánh Hòa quá°£n lý vùng khai thác ná°¥y hy vá»•ng nhá»ng nÃ°fm tá»‘i sá»‘ chim yá°¿n sá°½ tÃ°ng gá°¥p ba, gá°¥p bá»‘n thì sá°£n IÆ°á»£ng yá°¿n sào sá°½ tÃ°ng lên chá»ng á°¥y. Chá»% có khoá°£ng 30 loài chim yá°¿n nÆ°ng cuá»™c phân loài và Ä°á°t tên không giá°£n dá»‘ (21). Giá°£n IÆ°á»£c có thá»f chia há»• chim yá°¿n Apodidae thành hai chi Chaeturinae và Apodinae. Chi Apodinae gá»“m có hai giá»ng Apodini, còn gá»•i Collocalia (hay Collocalini) và Aerodramus (hay Aerodramini). á»ž nÆ°á»c ta, nhá»ng chim khá°£o sát á»ÿ miá»•n Quá°£ng Bình, Ä°à Ná°ng, Qui NhÆ°jn, Khánh Hòa, Côn Ä°á°£o Ä°Æ°á»£c phân biá»†t thành hai loá°ji : chim yá°¿n núi C. brevisrostris innominata Hume và chim yá°¿n hàng C. fuciphaga germani Oust. (13), cÆ°j thá»f tÆ°Æ°ng Ä°á»‘i nhá»• hÆ°jn nhó kia. Ná°¿u chim yá°¿n núi Ä°ä Ä°uá»£c thá»ng nhá°†t vá»• má°-t danh pháp, chim yá°¿n hàng còn có nhía»•u tên gá»•i khác nhau : C. francica, C. germani, C. inexpectata, C. fuciphaga. Chim yá°¿n núi C. brevisrostris innominata mà tá»• gá»“m có nÆ°á»c bá»t và lông cÆ°j thá»f, không Ä°fn Ä°Æ°á»£c, thá°-t ra gá»“m có C. brevisrostris innominata và C. brevisrostris inopina tùy theo giò có lông hay không có lông. Còn chim yá°¿n hàng C. fuciphaga germani, tá»• hoàn toàn bá°±ng nÆ°á»c bá» Ä°fn Ä°Æ°á»£c, thì Ä°Æ°á»£c phân loài ra yá°¿n biá°¿n dá»‘ màu lông (thân, IÆ°ng, Ä°á»%nh Ä°á°S) và yá°¿n biá°¿n dá»‘ tá»pha rác và phân, tá»• yá°¿n máu) (13) Võ Quang Yá°¿n - <http://vietsciences.free.fr>